Çağla YILMAZ, *Perdenin Ardındakiler Usta-Çırak ve Karagöz'ün Bugünü.* İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2025, ISBN: 978-625-396-643-0, 223 sayfa.

Erkan ASLAN*

Türk gölge oyunu karagöz, folklor araştırmalarında farklı bakış açılarıyla ele alınan önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Karagöz üzerine yapılan çalışmalar genel olarak oyunun yapısı, özellikleri, menşei ve oyun metinleri üzerine yoğunlaşsa da son zamanlarda oyunun güncel durumu ve sürdürülebilirliği ile ilgili çalışmaların artış gösterdiği söylenebilir. Bu çalışmalardan biri de *Perdenin Ardındakiler Usta-Çırak ve Karagöz'ün Bugünü* adını taşıyan Dr. Çağla Yılmaz'a ait eserdir. Bağımsız araştırmacı olarak çalışan Yılmaz, lisans eğitimini 2012 yılında Başkent Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünde, yüksek lisans eğitimini 2018 yılında Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi ana bilim dalında ve doktora eğitimini ise 2023 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi ana bilim dalında tamamlamıştır. Bu çalışmada incelenen eser, yazarın "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Çerçevesinde Karagöz Sanatı ve Sürdürülebilirliği" başlıklı doktora tezinin kitaplaştırılmış hâlidir.

2025 yılının kasım ayında Çizgi Kitabevi Yayınları arasından çıkan kitabın kapak fotoğrafı 2023 yılında Çağla Yılmaz tarafından çekilmiştir. Kapak fotoğrafında yer alan sanatçı, kitabın iç sayfasında da belirtildiği üzere Cafer Sadık Hadimioğlu'dur. Kapak fotoğrafının bir icra esnasında çekildiği görülmektedir. Bundan dolayı ilk etapta yazarın alan araştırmasına dayanan bir fotoğraf olduğu düşünülebilir fakat durum tam olarak böyle değildir. Yazarın verdiği bilgilere göre Hadimioğlu, Ankara'da bir okulda icrasını gerçekleştirirken kitabın yazarı Çağla Yılmaz kendisine yardaklık yapmış ve bu fotoğrafı da o esnada çekmiştir.[1] Kitabın karagöz sanatındaki usta-çırak ilişkisine odaklandığı düşünüldüğünde kapak fotoğrafı ile konunun bağlamsal açıdan uygunluk gösterdiği ifade edilebilir.

Çalışma; "Ön Söz", "Giriş: Bir Hayalin Ardında", "Geçmişten Bugüne Karagöz Sanatının Korunması Tartışmaları", Usta Metin Mekân İzleyici Değişimi Ekseninde Dönüşen Karagöz Sanatı", "Sonuç" ve "Kaynaklar" başlıklarından oluşmaktadır. Çalışmanın "Ön Söz" kısmında yazar, kitabın ortaya çıkış sürecinden bahsettikten sonra çalışma boyunca yardımını gördüğü kişilere teşekkür eder. "Giriş: Bir Hayalin Ardında" başlığını taşıyan bölümde Türk gölge oyunu karagözün kültürel bir miras olarak değerinden bahsedildikten sonra çalışmanın literatür incelemesine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde yazar; çalışmanın amacı, önemi, sınırlıkları ve yönteminin yanı sıra çalışma boyunca yaptığı alan araştırması ve görüştüğü kaynak kişiler hakkında detaylı bilgi vermektedir.

Kitabın ikinci ana bölümü "Geçmişten Bugüne Karagöz Sanatının Korunması Tartışmaları" başlığını taşır. Yazar bu bölümde öncelikle Karagöz'ün Osmanlı coğrafyasında nasıl şekillendiğinden bahsettikten sonra Cumhuriyet ile birlikte bu sanatın nasıl korunması gerektiğine dair araştırmacıların fikirlerine yer verir. Bu kısımda özellikle Selim Nüzhet Gerçek, Metin And, Ziya Gökalp, Mevlüt Özhan, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Sevengül Sönmez, Pertev Naili Boratav, Özdemir Nutku gibi isimlerin görüşleri çalışmanın amacı doğrultusunda değerlendirilir. Yazar bu bölümde teknolojik ilerlemelerin karagöz

* Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kars/Türkiye, erkanaslan@kafks.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5519-8486.

sanatına ilgiyi azaltmasına karşın Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sanatçılara verdiği maddi desteklerle sanatçıların günümüzde daha görünür olduğu tespitlerine yer verir. Bu bölümün tek alt başlığı olan "Karagöz'ün Korunmasında Devlet Eli: Kültür ve Turizm Bakanlığı Çalışmaları" adından da anlaşılacağı üzere ilgili sanatın korunmasında resmî kurumların çalışmalarına odaklanır. Bu bölümde özellikle bakanlık tarafından gerçekleştirilen yarışma, festival, kitap yayımı vb. etkinliklerin sanatın sürdürülebilirliğine etkisi incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ana başlığı "Usta Metin Mekân İzleyici Değişimi Ekseninde Dönüşen Karagöz Sanatı" başlığını taşır ve dört alt başlıktan oluşur. Birinci alt başlık olan "Karagöz Sanatının Sürdürülebilirliği: Hayalîler, Yardaklar ve Usta Çırak İlişkisi"nde; gölge oyunundaki usta çırak ilişkisinin önemine, günümüzde çırak yetiştirmenin zorluğuna ve bu zorluğun sebeplerine yer verilirken bu duruma nasıl çözüm üretileceğine de alan araştırması verilerine dayandırılarak yanıt aranmıştır. İkinci alt başlık olan "Geleneğin Dönüşümü: Metin, Dil, Malzeme ve Teknoloji Ekseninde Modernleşme Tartışmaları"nda yazar, öncelikle karagöz oyununun niteliğini bu alanda çalışmış bilim insanlarının düşünceleri doğrultusunda verdikten sonra, oyunun metin, dil, bağlam, sahne, tasvir, ışık sistemi vb. ögelerinde yer alan değişimleri incelemiştir. Yazarın bu sanatı sürdüren sanatçılarla yaptığı alan araştırması, gelenekteki dönüşümleri ve bu konudaki algıları geçmişten günümüze takip etme açısından önemlidir. Nitekim yazar burada gelenek dönüşümlerine ve bu dönüşümler neticesinde ortaya çıkan olumlu ya da olumsuz algıların yanı sıra günümüzde karagöz oyunlarının özünden koparılmadan nasıl yaşatılabileceğine dair de tartışma yürütmektedir. Üçüncü alt başlık "Kahvehaneden AVM'ye Karagöz'ün Değişen Mekânı" başlığını taşır. Bu bölümde yazar kültürel mekân açısından karagöz oyununun geçmiş dönemlerdeki mekânları üzerine bilgi vermektedir. Bölümün asıl odağını ise günümüzde karagöz oynatılan mekânlar oluşturmaktadır. Burada da yine alan araştırması verileri ışığında karagözün özellikle AVM'de ve okullarda yapılan icraları ele alınmış, kültür aktarımı açısından önemine değinilmiştir. Ayrıca ilgili icraların, oyunun niteliği üzerindeki riskleri de bir başka tartışma konusu olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümün son alt başlığı ise "Karagöz'ün Alıcısı: Sanatın Bugününde İzleyicinin Yeri" başlığını taşımaktadır. Yazar bölümün giriş cümlesi olarak "Karagöz sanatının sanatçı, mekân ve metnin yanında son tamamlayıcısı izleyicisidir." (2025: 182) ifadesiyle izleyicinin bahsi geçen oyunun sürdürülebilirliğindeki önemini vurgulamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yazar, karagöz izleyicilerindeki farkındalık üzerine yoğunlaşmaktadır. Yazar burada öncelikle oyunun eğitim sisteminde ne derece yer aldığını sorgulamakta ve verilen cevaplar doğrultusunda eğitim sisteminde özellikle uygulama noktasında büyük eksiklikler olduğunu tespit etmektedir. Bununla birlikte yazar karagözün yalnızca eğitim sisteminde değil, sinema ve kültür ekonomisi alanlarında da yeterli düzeyde temsil edilmediğini, bu nedenle aktarım konusunda çeşitli eksikliklerin olduğunu vurgulamaktadır. Bu bölümde son olarak yazar, Bursa ile özdeşleşen karagözün burada da yeterli düzeyde popülerleştirilmediğini belirterek bu konuda yapılması gerekenler noktasında önerilerde bulunur.

Kitabın "Sonuç" bölümünde yazar, genel olarak ulaştığı sonuçları sıralarken bir yandan ise karagözün günümüzde de varlığını sürdürülebilmesi için yapılması gerekenler konusunda öneriler sunar. Bu bölümde yazar karagözün sanatının 20 yıl öncesine göre çok daha iyi bir yerde olduğunu ve bunun temel sebebinin ise Somut Olmaya Kültürel Miras Sözleşmesi'nin oluşturduğu farkındalıktan kaynaklandığını belirtir. Sonuç bölümünden sonra yazar, çalışmada kullandığı eserleri "Kaynaklar" kısmında alfabetik şekilde sıralarken internet kaynaklarına ve kaynak kişilere ayrı başlık altında yer verir. Yazarın alan

araştırması esnasında bilgisine başvurduğu kaynak kişi sayısı 91 olarak gösterilmiştir. Burada kaynak kişilerin isim ve soy ismine, yaşına, eğitim durumuna yer verilmiştir.

Bu eserde yazar, karagöz sanatını usta-çırak ilişkisi ekseninde ele alarak geleneğin aktarımı, korunması ve sürdürülebilirliği konularına kapsamlı bir şekilde odaklanmıştır. Karagöz sanatının yaşatılmasına yönelik önerileri ve geleneksel aktarım sistemini ayrıntılı biçimde inceleyen bu eser, yalnızca halk tiyatrosu araştırmalarına değil, aynı zamanda usta-çırak ilişkisine dayalı diğer geleneksel meslekler üzerine yapılacak akademik çalışmalara da kaynak olarak önerilebilir. Ayrıca kitabın en dikkat çekici yönlerinden biri, yazarın uzun soluklu saha araştırmasına dayanması; karagöz ustalarıyla gerçekleştirdiği görüşmeleri, derinlemesine literatür incelemesiyle birleştirerek özgün ve güvenilir bir çalışma ortaya koymasıdır. Bu yönüyle kitap hem akademik çevreler hem de somut olmayan kültürel miras alanına ilgi duyan okurlar için önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

NOTLAR

1. Kitabın kapağı ile ilgili verilen bilgiler 17.02.2026 tarihinde yazar ile yapılan telefon görüşmesiyle elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

Yılmaz, Çağla. *Perdenin Ardındakiler Usta-Çırak ve Karagöz'ün Bugünü*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2025.